

KPSS VATANDAŞLIK · ÜNİTE 6 / 8 · ANAYASA VE İNSAN HAKLARI HUKUKU

Yargı: KPSS Hap Bilgi

Yargı, vatandaşlığın anayasa bloğunda en çok soru gelen ünite: ÖSYM 2014-2024 arasında buradan **16 soru** sordu.

ÖSYM en çok "kim seçer, kime bağlı, kimin başkanı" diye soruyor: Yargıtay ve Danıştay üyelerini kim seçer, HSK'nın başkanı kim, Sayıştay kimin adına denetler. Kalanı mahkeme türleri, kanun yolları ve tahkim.

Bu ünite

16 çıkmış soru (2014-2024)

bu bloktan yılda ~3 soru
16 ÖSYM tuzağı

1 ÖSYM bu ünitelerden ne sordu?

16 sorunun 7'si tek konudan geldi: Yüksek mahkemeler, HSK ve Sayıştay.

Yüksek mahkemeler, HSK ve Sayıştay ■■■■■■ 7 soru

2014 HSYK'nın başkanı kim? 2015 Üyelerinin tamamını HSYK'nın seçtiği mahkeme

2015 Sayıştay kimin adına denetler?

2018 Kamu idarelerinin hesabını TBMM adına denetleyen

2019 Bireysel başvuruları kim karara bağlar? 2020 Adalet Bakanı hangisinin başkanı?

2022 Anayasaya aykırılığın görülen davada ileri sürülmesi

Yargı kolları ve mahkemeler ■■■■■■ 5 soru

2014 Kendisinden başka ilk ve üst derece mahkemesi olmayan

2015 Adli yargının üst derece mahkemesi

2016 Askerî Yüksek İdare Mahkemesi ilk kez ne zaman kuruldu?

2019 Hangisi Türk yargı örgütünde yok? 2022 (iptal) Hangisi adli yargı mercii değil?

Kanun yolları, savcı ve tahkim ■■■■■■ 4 soru

2020 Üst ve yüksek mahkemeye başvuru kanun yolları

2021 Karar kesinleşmeden denetlenmesi için başvuru

2022 (iptal) Soruşturmayı yürütüp kamu davasını açan

2024 Uyuşmazlığın hakemlerle çözülmesi

Yıllar 2014-2024 KPSS Genel Kültür testlerinden; "2022 (iptal)" ÖSYM'nin iptal edip yenilediği 2022 oturumu.

Soruların metni ÖSYM'nin telifinde olduğu için burada yok; sorulan bilgi notlarda **KPSS 2019** gibi bir damgayla, sorulduğu yılla işaretli.

② Yargı Kolları ve Mahkemeler

Yargının üç güvencesi

- **Mahkemelerin bağımsızlığı**: hiçbir organ yargıya emir, talimat, genelge, tavsiye veremez; yasama, yürütme ve idare mahkeme kararlarına uymak zorunda (md. 138).
- **Hâkimlik ve savcılık teminatı**: hâkim ve savcı azlolunamaz, istemedikçe emekliye ayrılamaz, mahkeme kaldırılrsa bile özlük haklarından yoksun kılınamaz (md. 139).
- **Kanuni hâkim**: kimse kanunen tabi olduğu mahkemeden başka bir merci önüne çıkarılamaz (md. 37, Ünite 3).

Hangi mahkeme hangi kolda?

KOL	MAHKEMELER
Adli yargı	Asliye ve sulh hukuk; ağır ceza ve asliye ceza; aile, iş, asliye ticaret, tüketici, kadastro, icra mahkemeleri. İstinaf: bölge adliye mahkemesi. Temyiz: Yargıtay. KPSS 2022 (iptal)
İdari yargı	İdare ve vergi mahkemeleri. İstinaf: bölge idare mahkemesi. Temyiz: Danıştay. KPSS 2022 (iptal)
Anayasa yargısı	Anayasa Mahkemesi
Uyuşmazlık yargısı	Uyuşmazlık Mahkemesi: adli ve idari yargı arasındaki görev ve hüküm uyumsuzlukları
Askerî yargı	Askerî Yargıtay ve Askerî Yüksek İdare Mahkemesi 2017'de kaldırıldı. KPSS 2014

⚠ ÖSYM tuzağı

Vergi mahkemesi idari yargıda: adli yargı mercii değil. Türk yargı örgütünde **iflas mahkemesi** yok: iflas davalarına asliye ticaret mahkemesi bakar; icra mahkemesi ise var. KPSS 2019

Askerî Yüksek İdare Mahkemesi (AYİM)

- Hukukumuzda **1961 Anayasası'nda 1971'de yapılan değişiklik**le girdi. KPSS 2016
- Baktığı askerî idari davalarda **ilk ve son derece** mahkemesiydi: kendisinden başka ilk derece ya da üst derece mahkemesi yoktu. KPSS 2014
- **2017** anayasa değişikliğiyle Askerî Yargıtay ile birlikte kaldırıldı.

Yargıtay ve Danıştay: son inceleme mercii

- **Yargıtay** adli yargı mahkemelerinin kararlarının son inceleme mercii (temyiz); adli yargının en üst mahkemesi. **KPSS 2015**
- **Danıştay** idari mahkemelerin kararlarının son inceleme mercii; ayrıca kamu hizmeti imtiyaz sözleşmeleri hakkında iki ay içinde düşüncesini bildirir.
- İkisi de kanunla gösterilen bazı davalara **ilk ve son derece** mahkemesi olarak bakar.

③ Yüksek Mahkemeler, HSK ve Sayıştay

Kim seçer? Kim başkan?

KURUM	ÜYELERİ VE BAŞKANI
Anayasa Mahkemesi	15 üye: 12'sini Cumhurbaşkanı, 3'ünü TBMM seçer; 12 yıl, bir kez. Başkanı kendi üyelerince 4 yıl için seçilir.
Yargıtay	Üyelerinin tamamını HSK seçer (salt çoğunluk, gizli oy). Başkanı Yargıtay Genel Kurulu seçer. KPSS 2015
Danıştay	Üyelerinin dörtte üçünü HSK, dörtte birini Cumhurbaşkanı seçer. KPSS 2015
Hâkimler ve Savcılar Kurulu	13 üye, iki daire. Başkanı Adalet Bakanı; Adalet Bakanlığı Müsteşarı tabii üye. 4 üyeyi Cumhurbaşkanı, 7 üyeyi TBMM seçer. KPSS 2020
Uyuşmazlık Mahkemesi	Başkanlığını Anayasa Mahkemesinin kendi üyeleri arasından görevlendirdiği üye yapar.

⚠ ÖSYM tuzağı

Adalet Bakanı **HSK'nın** başkanı: Yüksek Seçim Kurulu, Devlet Denetleme Kurulu ya da TBMM Adalet Komisyonunun değil. 2014'te sorulan HSYK'nın da başkanı Adalet Bakanıydı. **KPSS 2014**

KODLA

Yargıtay tam, Danıştay dörtte üç

HSK **Yargıtay** üyelerinin **tamamını**, **Danıştay** üyelerinin **dörtte üçünü** seçer; Danıştay'ın kalan dörtte biri Cumhurbaşkanı'dan.

Anayasa Mahkemesinin üç işi

SOYUT NORM DENETİMİ

İptal davası

Kanun, Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ve İktüzüğe karşı doğrudan dava:
Cumhurbaşkanı, en çok üyeli iki parti grubu ve üye tamsayısının beşte biri açar.

SOMUT NORM DENETİMİ

İtiraz yolu

Davaya bakan mahkeme uygulayacağı kuralı Anayasaya aykırı görürse ya da taraf iddiasını ciddi bulursa davayı geri bırakıp Anayasa Mahkemesine gönderir; karar 5 ay içinde.

KPSS 2022

BİREYSEL BAŞVURU

Hak ihlali

Kamu gücünün AİHS kapsamındaki bir hakkı ihlal ettiği iddiası; önce olağan kanun yolları tüketilir.

KPSS 2019

Anayasa Mahkemesinin öbür görevleri

- **Bireysel başvuruları karara bağlamak** Anayasa Mahkemesinin görevi (2010 değişikliği); Kamu Denetçiliği Kurumu ya da Devlet Denetleme Kurulunun değil. KPSS 2019
- **Yüce Divan** sıfatıyla Cumhurbaşkanını, Meclis Başkanını, Cumhurbaşkanı yardımcılarını, bakanları ve yüksek yargı mensuplarını görevle ilgili suçlardan yargılar.
- Siyasi partilerin kapatılması ve mali denetimi de Anayasa Mahkemesinde.

Sayıştay (md. 160)

- Merkezî yönetim bütçesindeki kamu idareleri ile sosyal güvenlik kurumlarının bütün gelir, gider ve mallarını **TBMM adına** denetler. KPSS 2015
- Sorumluların hesap ve işlemlerini **kesin hükme bağlar**; mahallî idarelerin hesaplarını da denetler. Bu iş Danıştay'ın ya da Devlet Denetleme Kurulunun değil. KPSS 2018
- Kararlarına karşı 15 gün içinde bir kez karar düzeltme istenebilir; idari yargıya gidilemez.

4) Kanun Yolları, Savcı ve Tahkim

Bir hukuk davasının yolu

- 1 **İlk derece**: asliye ya da sulh hukuk mahkemesi karar verir.
 - 2 **İstinaf**: karar kesinleşmeden **bölge adliye mahkemesine** (üst mahkeme) başvurulur. KPSS 2020
 - 3 **Temyiz**: bölge adliye kararına karşı **Yargıtay'a** (yüksek mahkeme) gidilir. KPSS 2020
- ↳ Kararın **kesinleşmeden** üst ya da yüksek mahkemece denetlenmesi için yapılan başvurunun adı **kanun yolu**. KPSS 2021

⚠ ÖSYM tuzağı

İlk itiraz kanun yolu değil: ilk derece mahkemesinde cevap dilekçesiyle ileri sürülen bir savunma (yetki, iş bölümü, tahkim itirazı). Üst ve yüksek mahkemeye istinaf ve temyizle gidilir. **KPSS 2020**

Ceza davasında kim kimdir?

KAMU ADINA

Cumhuriyet savcısı

Suç izlenimi veren durumu öğrenince soruşturmayı yürütür; yeterli şüphe varsa iddianame düzenleyip kamu davasını açar.

KPSS 2022 (iptal)

ŞÜPHELİ YA DA SANIĞIN AVUKATI

Müdafi

Şüpheliyi ya da sanığı savunur.

SUÇTAN ZARAR GÖREN

Müşteki

Şikâyetle bulunan kişi.

SORUŞTURMA EVRESİNDE

Sulh ceza hâkimi

Tutuklama, arama gibi koruma tedbirlerine karar verir.

Mahkeme dışı çözüm: kim karar verir?

TAHKİM

Hakem karar verir

- Taraflar devlet mahkemesi yerine hakem seçer
- Belli yargılama usulleri uygulanır
- Hakem kararı bağlar

ARABULUCULUK

Taraflar anlaşır

- Tarafsız arabulucu iletişimi kurar
- Kararı taraflar verir
- İş, ticaret, tüketici davalarında önce zorunlu

↳ Uyuşmazlığın mahkeme dışında **hakem ya da hakemler** eliyle, belli usullerle çözülmesi: **tahkim**. Uzlaştırma ceza muhakemesinde, konkordato icra ve iflas hukukunda.

KPSS 2024

5) ÖSYM tuzakları: tek sayfada

Her çıkmış sorunun bir tuzağı var. Sınavdan önceki son tekrar için bu liste yeter.

- 1 Kendisinden başka ilk ve üst derece mahkemesi olmayan, ilk ve son derece mahkemesi AYİM'di (2017'de kalktı); Danıştay'ın altında idare mahkemeleri var. **KPSS 2014**
- 2 HSYK'nın (bugün HSK) başkanı Adalet Bakanı; Yargıtay ya da Danıştay başkanı değil. **KPSS 2014**

- 3 Adli yargının en üst mahkemesi Yargıtay; Danıştay idari yargının. **KPSS 2015**
- 4 Üyelerinin tamamını HSK'nın seçtiği yüksek mahkeme Yargıtay; Danıştay'ın dörtte biri Cumhurbaşkanından. **KPSS 2015**
- 5 Sayıştay TBMM adına denetler; Cumhurbaşkanı ya da Maliye adına değil. **KPSS 2015**
- 6 AYİM 1961 Anayasası'na 1971 değişikliğiyle girdi; 1924 ya da 1982'nin ilk hâli değil. **KPSS 2016**
- 7 Kamu idarelerinin hesaplarını TBMM adına denetleyip kesin hükme bağlayan Sayıştay; Devlet Denetleme Kurulu ya da Danıştay değil. **KPSS 2018**
- 8 Bireysel başvuruları Anayasa Mahkemesi karara bağlar; Kamu Denetçiliği Kurumu ya da Devlet Denetleme Kurulu değil. **KPSS 2019**
- 9 Türk yargı örgütünde iflas mahkemesi yok; asliye ticaret, sulh hukuk, vergi ve bölge idare mahkemeleri var. **KPSS 2019**
- 10 Adalet Bakanı Hâkimler ve Savcılar Kurulunun başkanı. **KPSS 2020**
- 11 Hukuk yargılamasında üst ve yüksek mahkemeye istinaf ve temyizle gidilir; ilk itiraz kanun yolu değil. **KPSS 2020**
- 12 Kararın kesinleşmeden denetlenmesi için başvuru kanun yolu; ıslah, tahkim ya da ön inceleme değil. **KPSS 2021**
- 13 Soruşturmayı yürütüp iddianameyle kamu davası açan Cumhuriyet savcısı; müşteki, müdafî ya da sulh ceza hâkimi değil. **KPSS 2022 (iptal)**
- 14 Vergi mahkemesi idari yargıda; aile, icra, kadastro ve sulh hukuk mahkemeleri adli yargıda. **KPSS 2022 (iptal)**
- 15 Anayasaya aykırılığın görülmekte olan davada ileri sürülmesi somut norm denetimi (itiraz yolu); iptal davası soyut norm denetimi. **KPSS 2022**
- 16 Uyuşmazlığı hakemlerin çözmesi tahkim; arabuluculukta kararı taraflar verir. **KPSS 2024**

6 Kendini dene: doğru mu, yanlış mı?

Önce D ya da Y'yi işaretle; cevaplar sayfanın sonunda.

1. Anayasa Mahkemesi 15 üyeden oluşur ve üyelerin 12'sini Cumhurbaşkanı seçer. ☐ D ☐ Y
2. Danıştay üyelerinin tamamını Hâkimler ve Savcılar Kurulu seçer. ☐ D ☐ Y
3. Hâkimler ve Savcılar Kurulu 13 üyeden oluşur. ☐ D ☐ Y
4. Askerî Yüksek İdare Mahkemesi bugün de yüksek mahkemelerimizden biridir. ☐ D ☐ Y
5. Sayıştay, mahallî idarelerin hesaplarını da denetler. ☐ D ☐ Y
6. Sayıştay kararlarına karşı idari yargıya başvurulabilir. ☐ D ☐ Y
7. Vergi mahkemeleri idari yargı kolundadır. ☐ D ☐ Y
8. Bir davaya bakan mahkeme, Anayasaya aykırı gördüğü kanunu uygulamayıp davayı kendisi sonuçlandırır. ☐ D ☐ Y
9. Uyuşmazlık Mahkemesi adli ve idari yargı arasındaki görev uyuşmazlıklarını çözer. ☐ D ☐ Y
10. Arabuluculukta uyuşmazlığa arabulucu karar verir. ☐ D ☐ Y
11. Hâkimler, kendileri istemedikçe Anayasa'da gösterilen yaştan önce emekliye ayrılamaz. ☐ D ☐ Y
12. Kamu davasını suçtan zarar gören kişi açar. ☐ D ☐ Y

Cevaplar

1. **D** Kalan 3 üyeyi TBMM seçer (md. 146).
2. **Y** Dörtte üçünü HSK, dörtte birini Cumhurbaşkanı.
3. **D** İki daire hâlinde çalışır; başkanı Adalet Bakanı.
4. **Y** 2017'de kaldırıldı.
5. **D** Md. 160, 2005 eki.
6. **Y** Sadece bir kez karar düzeltme; idari yargı yolu kapalı.
7. **D** İstinaf bölge idare, temyiz Danıştay.
8. **Y** Davayı geri bırakıp Anayasa Mahkemesine gönderir (somut norm denetimi).
9. **D** Md. 158.
10. **Y** Arabulucu sadece yardımcı olur; kararı taraflar verir. Hakemin karar verdiği yol tahkim.
11. **D** Hâkimlik teminatı (md. 139).
12. **Y** Cumhuriyet savcısı iddianameyle açar.

Kaynak: Konu kapsamı ve ağırlık: ÖSYM 2026-KPSS Kılavuzu, Tablo 1. Soru yılları: ÖSYM 2014-2024 KPSS Genel Kültür testleri.